

רבינו חננאל

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

מסורת הש"ס

גופו עליו. ואחיקף רב מרי ואימא מבעה זה מים כרתיב מים מבעה אש. דחי ליה מי כתיב מים נבעו תבעה אש [כתוב] כלומר תבעה מלאכת אש היא. ואקשי א"ר הכי אימא מבעה זה האש ונתת לא עמרה. תני רב הרשעיא י"ב אבות נזיקין שומר תנא ששאל ר' כשלמא לשמואל דאמר מבעה זה השן אמר לך ממני בנזיקי מטוני מידי בנזיקי גופו לא מידי אלא לרב דמפשי מבעה זה אדם הוה ליה למתני הני י"ב בכתבי. ומפיק רב תנא מבעה שווא אדם וכלל בו כל נזיקי אדם ורב הרשעיא תנא בכתבי אדם דאויק שור כריס דהוא משלם נזק ודור תנא אדם דאויק אדם ושלם ר' רבירי והויקא (רש"י) ואם דאויק שור] דמיילא. תני ר' חייא כ"ד אבות נזיקין תשלומי כפל ותשלומי ד' וחי' וגב גזולן וכי פי' הפרמט

ואימא מבעה זה הים. פי' כיון דקרא לא דייקי לא כמר ולא כמר וא"ל וזולת מים מים צמורה וי"ל מושלח וכן הוא אומר (איוב ה) וזולת מים על פני חולות ואע"ג דשילת צעירה בנהמה איירי מ"מ מים נמי משמטי מיניה מדאפקיה רחמנא כהמה בלשון ושלח ולעיל דבעי כמא"ל מוקמינן לה לא מלי מוקמינן כמיס אית לן לאוקומי כמילי דשור מרכתיב צעירה וא"ל והני מים ה"ד אי דמשקיל עליה בקרא דמיא וכנה רלשון כמו הוא ואי כנה שני גרמא בעלמא הוא כדלמרינן בהשפיעין (סנהדרין דף ע"ו) וי"ל דמיירי כנה שני וקמ"ל דכנה שני נמי חייב א"נ כמר דנמו ולא דמי לבזבז כגון פותקין ציבומיין ללקמן (דף ל.) ואע"ג דלמי כמה ה"ל הוה אמיתא דאלטערין לכותבו לאיבי כלים דמזכיר לא הוה שמעינן והוה מלי למיפקך מאי לא זה זה שיש כהן רוח חיים אלא דללאו הכי משני פסיר: **מי** כתיב מים נבעו. וא"ל כי כתיב נמי נבעו לא מיתוקמא ממתיב' כמיס דמי קמני נבעה כדדיק לעיל (דף ג:) גבי שן דר"ל נבעה שייך לאקשיי אלא גבי שן דליתני נבעה ששן עלמו נבעה דמבעה משמע מגלה (דבר אחר שהיה מוכסה) אלא כמיס שייך שפיר לישנא דמבעה שהמיס רוחחיס קרויסי מעבעטיס: **שלשה** עשר אבות נזיקין. ודיניהס י"ב דשוכר כשומר שכר הו' או כשומר חנם הו': **שובר** חנם והשווא. שומר חנם פטור מן הכל חוץ מן הפשיעה שאלא חייב בכל מן ממתת ממתת מלאכה ונושא שכר חייב בתקלת בגניבה ואגירה ופטור באונסין לכן נקט לכו כזה הסדר ולא כסדר שכתב צפרסה:

תרי גווי אדם. וא"ל כיון דמני תרי גווי אדם ליתני נמי ג' אבות בשור הקרן והשן והרגל וי"ל דניחא ליה ללולא כולם בשור כמו מנא דמתני: **ועדים** וזמני. פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים וזמנין חייבין דלא שייך בנמון כאשר זמס ולא כאשר עשה דאפשר צמורה ור"י מפרש דלא לריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו נק"ו דגבי ממון עושין מן הדין והא דלמרינן במתס (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עושין מן הדיוס: **במנכר**. פליגי בה בהטקין (גיטין נב) ושם חד אמר מנכר ממש וחד אמר מערב:

הבא נמי תני אדם שמירת גופו עליו מתקף לה רב מרי ואימא מבעה זה המים כרתיב יבקדוח אש המסים מים תבעה אש מי כתיב מים נבעו תבעה אש כתיב מתקף לה רב וביד ואימא מבעה זה האש דכי כתיב תבעה באש הוא דרתיב אי הכי מאי המבעה וההבער וכי תימא פרושי קמפרש אי הכי ארבעה שלשה הוו וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי אי הכי לא זה זה שיש בהן רוח חיים אש מאי רוח חיים אית ביה ותו מאי כהרי האש: **תני** רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין שומר חנם והשווא נושא שכר והשוכר נזק צער וריפוי שבת ובושת וארבעה דמתנא"ה תלמוד רותא דידן מ"ט לא תני הני בשלמא לשמואל בדיק ממון קמיידי בנזיקי גופו לא קמיידי אלא לרב ליתני תנא אדם וכל מילי דאדם ולר' אושעיא נמי הא תני ליה אדם תרי גוויי אדם תנא אדם דאויק אדם ותנא אדם דאויק שור אי הכי שור נמי ליתני תרי גוויי שור ליתני שור דאויק שור וליתני שור דאויק אדם האי מאי בשלמא אדם דאויק שור נזק הוא דמשלם אדם אלא שור מה לי שור דאויק שור מה לי שור דאויק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם והא שומר חנם והשווא נושא שכר והשוכר דאדם דאויק שור הוא וקתני תני הויקא דבידים וקתני הויקא דמבילא תני ר' חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וגב גזולן ועדים וזמנין והאונס והמפתה ומוציא שם רע והמטמא והמדומע והמנסך והני תליסר עשרים וארבעה ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני בממונא קמיידי בקנסא לא קמיידי גב גזולן דממונא הוא ליתני הא קתני ליה שומר חנם והשווא ורבי חייא נמי הא תנא ליה שומר חנם והשווא תני ממונא דאתא לידיה בהיתירא וקתני ממונא דאתא לידיה באיסורא עדים

ה"ג תני אדם שמירת גופו עליו. והאי דקתני ושמירתן עליך אשארט: אימא מבעה זה המים. שאל שופך אדם מימיו לרה"ר ואלא אחר ונטפסו כליו חייב השופך: **קדוח אש המסים**. כמו שהאש שורף דבר הנימם כגון זפת ושעיה וכל זפת **מים טכטס אש**. וכמיס שמבעטיס את האש כשומטין מים על האש נעשים כמין אנבעוטות הרמימות ויפאל דקרא הכי הוא להודיע שמך ללרין כן תודיע שמך ללרין כשתאבדס מן העולם: **מי כתיב מים נבעו**. לשון רבים ליהיבי משמע דמבעה אמיס קאי שן מעבעטינן את האש: **תבעה אש כתיב**. דמשמע שהאש מעבעט המים דתבעה לשון יחד ולשון נקבה: **פרושי קא מפרש**. המבעה זה ההבער: **דאית ביה פרסי**. שן ורגל וקרן לא קחשיב דכתמין לא קמיידי: **מאי לא זה זה**. דקתני ממני אשור ומבעה לא זה זה שיש בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי אית בו רוח חיים: **אבות**. קרי להן דכתמין כקרא: **שומר חנם**. חייב בפשיעה והשווא חייב אפילו באונסין ושוכר ונושא שכר חייבים בגניבה ואגירה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי דמני כפרק השואל בנכסא מלעיל (דף ז'): פירש ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישי בשואל הלכן אבות ניניה ולקמן (ה) דעי מאי ניניה מולדות: **נזק**. החובל בחבירו ונותן לו מה שהוא שור עכשיו פחות מנחמיליה: **לער**. אומדין כמה אדם העומד ידו ליקלף ע"י חרב רוצה ליתן כדי שיתקלף לו ע"י סם דלית ליה לער כולי האי: ורישו ופשיט ובושא. כולהו יליף מקראי כפרק החובל (לקמן דף פה) וכיון דכתיבי אבות ניניה: כל הך דר' אושעיא הוא עלמו מיזק דהך ד' שומרים הן עלמס היקוי האילי ולא שמרי כלאי ובנזיקין דאויק גופו לא קמיידי ממני: **אלא לרב**. דלמיר מבעה זה אדם השואל ומיירי תנא דמתני' ליתני הני: **סנה אדם**. מבעה דמתני': **סנה אדם דאויק שור**. כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא מיירי כנזיקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי דמתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כלים ואדם דאויק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב

[א] רש"י ד"ה ומנכר וכו' שפיטו כיון נכר שזרק בו דלא קחמרי. ע"י פי' יהושע:

תורה אור השלם
1. בקדוח אש המסים מים תבעה אש להודיע שמך ללרין מתקף גומס ישיעיהו ס"א

הגהות מור"ב
רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ומנכר וכו' שפיטו כיון נכר שזרק בו דלא קחמרי. ע"י פי' יהושע:

ומכה נפש בהמה ישלמנה: **בשלמא אדם דאויק שור** כו'. וכיון דלא דמי חיוביהו להדדי תני להו בתרתי: **אדם דאויק אדם**. כגון ה' דברים החובל בחבירו ולקמיה פריך הא ד' שומרינן דר' אושעיא אדם דאויק שור הוא: **וקסני**. רבי אושעיא: אבות דמתני' הויק דבידים **הא** **המלא** ממלא בידו הגנבה [שמות כג]: **תשלומי ארבעה וחמשה**. צטובח ומוכר: **וגב**. שמשלם ע"פ עלמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודיע מעלמו דמורה בקנס פטור כדלמרינן אשר ישיעון אלהים ישלם שנים [שם] והיינו קנס ואמרינן בפ' מרובה (לקמן דף מד:) פרט למרשיע את עלמו: **וגזולן**. נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגולה אשר גזל (ויקרא ה): **אונס ומפסה**. כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כג) ובמפתה כתיב (שמות כג) כסף יסקל כמוהו הבחולות כמוהו בחולים של אונס דהיינו חמשים כסף: **מוציא שם רע**. כתיב ועשאו אותו מלה כסף (דברים כג): **מטמא**. מרומה: **מדמע**. מרומה בחולין: **ומנכר**. יין לע"ו ובמס' גיטין (דף נג:) מפרש אמאי לא קס ליה בדברא מנייה. מטמא מדמע ומנכר לא כתיבי בהדיא ופשי"ה הוה אבות שכלל נזק הן וזק מניד דהא מוכין ליה בר מדמי יין נכך שבו ומטמא שמייע שרין בתרומת כהן דאפסדה מנייה: **גב**. המודה בתוליה ולא אמרינן משלמי אלא קרן ליתני: **סנה ליה שומר חנם והשווא**. דהתם נמי שייך גניבה כגון שטען שנגנב הימנו והרי היא בידו ואמרינן כפרק מרובה (לקמן דף עו:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזולן כגזולן. והא דנקט הכא והשווא לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דפטור לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזולן שהרי הוא חייב כגזולן: **דאשא לידיה בהיתירא**. שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה באיסורא: **עדים**